

พฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง

นางวีรวรรณ เสดียรกาล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประชากรศาสตร์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-334-463-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

MATERNAL HEALTH BEHAVIOR OF HILLTRIBE WOMEN IN THAILAND

Mrs. Werawon Sateanrakarn

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts in Demography

College of Population Studies

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-334-463-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง
โดย นางวิจิตรวรรณ เสถียรกาล
สาขาวิชา ประชากรศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ภัตสร ลิมานนท์

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาดตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

.....
.....ผู้อำนวยการวิทยาลัยประชากรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิพรรณ ประจวบเหมาะ รุฟโฟโล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์)

.....
.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. ภัตสร ลิมานนท์)

.....
.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วิไล วงศ์สืบชาติ)

.....
.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พัฒนาวดี ชูโค)

วิวรรณ เสถียรกาล : พฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง

(MATERNAL HEALTH BEHAVIOR OF HILLTRIBE WOMEN IN THAILAND)

อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร. ภัสสร ลิมานนท์ , 128 หน้า ISBN 974-334-463-2

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมอนามัยของสตรีไทยบนพื้นที่สูงที่มีบุตรอายุไม่เกิน 1 ปี ครอบคลุม 3 ประเด็นด้วยกันคือ การฝากครรภ์ การทำคลอด และการดูแลหลังคลอด รวมทั้งเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติที่อาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง กลุ่มตัวอย่างคือสตรีจำนวน 604 คนที่มีบุตรอายุ 1 ปี จากโครงการสำรวจสภาวะสุขภาพประชากรชาวไทยบนพื้นที่สูง ปี พ.ศ. 2540 ของกระทรวงสาธารณสุข

ผลการศึกษาโดยรวมพบว่า สัดส่วนของสตรีไทยบนพื้นที่สูงที่มีการฝากครรภ์ครบตามเกณฑ์มีร้อยละ 46.9 สตรีที่ทำคลอดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือผดุงครรภ์โบราณที่อบรมแล้วมีร้อยละ 61.7 และมีผู้ที่มีการดูแลหลังคลอดครบตามเกณฑ์เพียงร้อยละ 28.4 ซึ่งพฤติกรรมทั้งหมดนี้ นับว่าต่ำกว่าเป้าหมายของแผนพัฒนาการสาธารณสุข

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูงกับปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติมีดังนี้

1. ตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างของพฤติกรรมการฝากครรภ์ของสตรีไทยบนพื้นที่สูงได้แก่ ชาติพันธุ์ การศึกษา อาชีพ สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล และระยะทางจากครัวเรือนถึงสถานบริการสาธารณสุข และพบว่าสตรีที่อายุน้อยกว่ามีแนวโน้มว่ามีสัดส่วนของการฝากครรภ์ครบตามเกณฑ์สูงกว่าสตรีที่มีอายุมากกว่า
2. ตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างของพฤติกรรมการทำคลอดของสตรีไทยบนพื้นที่สูงได้แก่ อายุ ชาติพันธุ์ การศึกษา อาชีพ และสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล สำหรับตัวแปรจำนวนสมาชิกในครัวเรือนและระยะทางจากครัวเรือนถึงสถานบริการสาธารณสุขมีทิศทางความสัมพันธ์ไม่เป็นในลักษณะเส้นตรง
3. ตัวแปรที่เป็นตัวกำหนดความแตกต่างของพฤติกรรมการดูแลหลังคลอดของสตรีไทยบนพื้นที่สูงได้แก่ อาชีพ สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล และระยะทางจากครัวเรือนถึงสถานบริการสาธารณสุข และพบว่าสตรีชาติพันธุ์ที่พูดภาษามอญ - เขมร (เผ่า ลัวะ ถิ่น และขมุ) มีแนวโน้มว่ามีสัดส่วนของการดูแลหลังคลอดครบตามเกณฑ์สูงกว่าสตรีชาติพันธุ์กลุ่มอื่น ๆ และสตรีที่ได้เรียนหนังสือมีแนวโน้มว่ามีสัดส่วนของการดูแลหลังคลอดครบตามเกณฑ์สูงกว่าสตรีที่ไม่ได้เรียนหนังสือ

นอกจากนี้ยังพบว่าตัวแปรความเพียงพองของรายได้ครัวเรือนมีผลเพียงเล็กน้อยต่อพฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง

วิทยาลัยประชากรศาสตร์
สาขาวิชา ประชากรศาสตร์
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิติศ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

WERAWON SATEANRAKARN : MATERNAL HEALTH BEHAVIOR OF HILLTRIBE
WOMEN IN THAILAND. THESIS ASVISOR : ASSOC. PROF. BHASSORN
LIMANONDA, PH.D. 128 PP. ISBN 974-334-463-2

The main purpose of this study was to analyse the relationship between demographic, socio-economic and barrier factors, and the maternal health behavior of hilltribe women who had children aged under 1 year. Maternal health behavior defined in this study covered antenatal care (ANC), birth attendance and postnatal care (PNC). Data used in this study was taken from the "Hilltribes Health Survey 1997", conducted by the Ministry of Public Health. The 604 women were eligible for the analysis.

Research results indicated that among the total sampled women only 46.9 percent had at least 4 ANC visits, about 61.7 percent of the deliveries were attended by health personnel or trained traditional birth attendance, and only 28.4 percent of them received at least 3 postnatal care visits. These percentages were much lower than the targets set by the national maternal health plan.

After analysing relationship between demographic, socio-economic and barrier factors and the maternal health behavior of hilltribe women, it was found that

1. Determinants of differentials in antenatal care were ethnics, education, occupation, health insurance and distance to health center. There was a tendency that younger women visited ANC (4 times) in a higher proportion than older women .

2. Determinants of differentials in birth attendance were age, ethnics, education, occupation, health insurance, and distance to health center, while household size showed a curvilinear relationship with birth attendance.

3. Determinants of differentials in postnatal care were occupation, health insurance and distance to health center. However, women who spoke a MON-KHEMR language (Lua, Htin and Khamu) had a tendency to visit PNC (3 times) in a higher proportion than other ethnics woman, and educated women had a tendency to visit PNC (3 times) in a higher proportion than uneducated women .

In addition, family income had little effect on maternal health behavior of hilltribe women.

วิทยาลัยประชากรศาสตร์
สาขาวิชา ประชากรศาสตร์
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิติ.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ดร. ภัตสร ติมานนท์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ตลอดจนช่วย ตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้เสร็จสมบูรณ์ ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญพร วีระสวัสดิ์ ประธานกรรมการ รองศาสตราจารย์ ดร. วิไล วงศ์สืบชาติ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พัฒนาวดี ชูโต กรรมการสอบ วิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ เพื่อแก้ไขปรับปรุงวิทยานิพนธ์ และขอกราบ ขอบพระคุณคณาจารย์วิทยาลัยประชากรศาสตร์ทุกท่าน ที่กรุณาประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ต่าง ๆ จนสำเร็จการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้อำนวยการสำนักนโยบายและแผนสาธารณสุขเป็นอย่างสูง ที่ สนับสนุนและอนุมัติให้ลาศึกษาต่อ และอนุญาตให้ใช้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่สำนักนโยบายสาธารณสุขทุกท่าน ที่อำนวยความสะดวกและให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อมูลที่ ศึกษา ตลอดจนให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

ขอขอบคุณ คุณชัยวิทย์ วรสูต ที่ช่วยให้คำแนะนำการใช้คอมพิวเตอร์ และเจ้าหน้าที่วิทยาลัย ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ช่วยเหลือในการค้นคว้าเอกสาร ตลอดจน ประสานงานด้านต่าง ๆ และขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ร่วมสถาบันที่เป็นกำลังใจให้เข้มแข็ง

ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาที่ให้สิ่งที่ดีและมีคุณค่ากับชีวิต ท้ายที่สุดขอขอบคุณ คุณสพสุข เสถียรกาล รวมทั้งบุตรและธิดาที่เป็นกำลังใจตลอดเวลา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์.....	3
1.3 แนวคิดเชิงทฤษฎี.....	4
1.4 วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	21
1.6 สมมุติฐานหลักในการศึกษา.....	22
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	23
2 ระเบียบวิธีวิจัยและลักษณะทั่วไปของข้อมูล.....	24
2.1 แหล่งข้อมูล.....	24
2.2 ขนาดตัวอย่าง.....	24
2.3 ขอบเขตในการศึกษา.....	25
2.4 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	25
2.5 คำนียามตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา.....	26
2.6 การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล.....	28
2.7 ลักษณะทั่วไปของข้อมูลและกลุ่มประชากรตัวอย่าง.....	28
3 ผลการวิเคราะห์การจำแนกพหุ.....	40
3.1 การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม.....	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการฝากครรภ์ การทำคลอด และการดูแล หลังคลอดของสตรีไทยบนพื้นที่สูงกับปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติ โดยวิธีการวิเคราะห์ การจำแนกพหุ (MCA).....	45
4 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	96
รายการอ้างอิง.....	110
ภาคผนวก	117
ภาคผนวก ก.....	117
ภาคผนวก ข.....	122
ภาคผนวก ค.....	126
ประวัติผู้เขียน.....	128

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การกระจายอัตราร้อยละของสตรีไทยบนพื้นที่สูงจำแนกตามปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติ และพฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง	30
2	สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ศึกษา การฝากครรภ์ การทำคลอด การดูแลหลังคลอดของสตรีไทยบนพื้นที่สูง.....	44
3	อัตราร้อยละของของสตรีไทยบนพื้นที่สูงที่มีการฝากครรภ์ครบตามเกณฑ์จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติ โดยวิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA)	47
4	อัตราร้อยละของสตรีไทยบนพื้นที่สูงที่ทำคลอดโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือผดุงครรภ์โบราณที่อบรมแล้ว จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติ โดยวิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA)	63
5	อัตราร้อยละของสตรีไทยบนพื้นที่สูงที่มีการดูแลหลังคลอดครบตามเกณฑ์จำแนกตามปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติ โดยวิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA).....	81
6	สรุปความสัมพันธ์ระหว่างการฝากครรภ์ การทำคลอด และการดูแลหลังคลอดของสตรีไทยบนพื้นที่สูงกับปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านอุปสรรคต่อการปฏิบัติ เมื่อควบคุมตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ โดยวิธีการวิเคราะห์การจำแนกพหุ (MCA).....	98

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แบบจำลองเกี่ยวกับความเชื่อด้านสุขภาพ (Health Belief Model).....	7
2	กรอบแนวคิดในการศึกษาพฤติกรรมอนามัยแม่ของสตรีไทยบนพื้นที่สูง.....	21
3	แนวทางการสุ่มตัวอย่างหลังคาเรือนและการเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนตัวอย่าง	125